

Avoin tiede ja tutkimus (ATT) –hankkeen strategiaryhmän ja Tutkimuksen tietoineistot (TTA) –hankkeen koordinaatioryhmän yhteiskokous

19.3.2014 klo 13-15 Helsingin yliopistolla

Pöytäkirja

Paikalla:

Juha Haataja, Opetus- ja kulttuuriministeriö (pj.)
 Thomas Wilhelmsson, Helsingin yliopisto
 Arto Koho, Sosiaali- ja terveysministeriö
 Sami Niinimäki, Opetus- ja kulttuuriministeriö
 Pirjo-Leena Forsström, CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy
 Kimmo Koski, CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy
 Kristiina Hormia-Poutanen, Kansalliskirjasto
 Outi Kallioinen, Lahden ammattikorkeakoulu
 Sakari Hänninen (Marja Vaaraman sijaisena), Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos
 Johanna Seppänen, Työterveyslaitos
 Minna Karvonen, Opetus- ja kulttuuriministeriö
 Sari Löytökorpi, Valtioneuvoston kanslia
 Tuomas Parkkari (Kai Husson sijaisena), Tutkimus- ja innovaationeuvosto
 Seppo Kangaspunta, Työ- ja elinkeinoministeriö
 Antti Eskola, Työ- ja elinkeinoministeriö
 Tuomo Mäki, Valtiovarainministeriö
 Tuuli Toivonen, Open Knowledge Finland ry.
 Irina Kupiainen, CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy (siht.)

Estyneitä:

Laura Höijer, Ympäristöministeriö
 Johanna Ikävalko, Liikenne- ja viestintäministeriö
 Esa Käyhkö, Sisäministeriö
 Mikko Peltonen, Maa- ja metsätalousministeriö
 Anne Kauhanen-Simanainen, Valtiovarainministeriö
 Heikki Mannila, Suomen Akatemia
 Riitta Maijala, Opetus- ja kulttuuriministeriö

1. Kokouksen avaus ja läsnäolijoiden esittäytyminen

Puheenjohtaja avasi kokouksen ja läsnäolijat esittäytyivät sekä kertoivat näkemyksistään ja odotuksistaan alkavan hankkeen osalta. Puheenvuoroissa odotuksista nousivat esiin erityisesti:

- Kokonaisuuden haltuunotto: pois reaktiivisuudesta ja pistemäisestä, organisaatiolähtöisestä toiminnasta
- Uusien tutkimuskäytäntöjen edistäminen ja tasa-arvo- ja demokratiakysymykset oleellisia elementteinä hankkeessa jo alusta alkaen (mm. esteettömyys, kieli)
- Korkean ambitiotason toteuttaminen vaatii sitouttavia linjauksia ajoissa, systeeminen ratkaisu on ainoa tie jotta ei jouduta tinkimään tavoitteista
- Tarve yhteisille pelisäännöille ja roolijaolle kaikilla toimijatasolla jotta asia saadaan tutkijan arkipäivään
- Teknologin ennakkoinnin ja -tutkimuksen huomioiminen työssä sekä yritysten ja elinkeinotoiminnan osallistaminen. Yritysten hyödyn konkretisointia edistettävä.
- Tavoitteisiin kannustamisen keinot sekä kaikkien toimijoiden yhteen kokoaminen oleellista
- Kaikkien tutkimuslaitosten kannustaminen mukaan yhdeksi painopisteeksi
- Työnjaon selkeänä pitäminen strategiaryhmän ja asiantuntijaryhmän välillä
- Muualla tehdyn työn ja linjausten hyödyntäminen, mm. LERU Roadmap

2. Avoin tiede ja tutkimus (ATT) –hankkeen esittely (liite)

Sami Niinikoski esitteli ATT-hankkeen taustaa ja lähtökohtia. Hankkeen tavoitteena on, että vuonna 2017 Suomi on johtava maa tieteen ja tutkimuksen avoimuudessa. Hankkeen taustalla vaikuttavat voimakkaasti niin EU-tason politiikat (mm. Horizon 2020), kansalliset valtioneuvoston ja OKM:n linjaukset ja ohjelmat (kuten VM:n avoimen tiedon ohjelma, tutkimuslaitosuudistus) kuin myös kansalaisjärjestöjen ja -verkostojen aktiivisuus ja mahdollisuudet. ATT-hanke laajentaa TUTA- ja TTA –hankkeiden näkökulmaa avoimista tutkimusaineistoista avoimiin julkaisuihin, menetelmiin, osaamiseen, tutkimusympäristöihin ja työkaluihin. Keskeinen pohjaelementti tälle työlle on TTA-hankkeen Tiedon saatavuus – työryhmän raportti ja siihen annetut lausunnot (luettavissa www.tdata.fi –sivustolta).

ATT-hankkeen yhteistyörakenne koostuu paitsi strategia- ja asiantuntijaryhmistä sekä erilaisista työryhmistä, myös vuosittaisesta avoimen tieteen ja tutkimuksen laajasta keskusteluforumista.

Strategiaryhmän tehtävänä on strategisen tiekartan hahmottaminen hankkeen tavoitetilään pääsemiseksi sekä politiikkojen ja mandaattien määrittäminen, huomioiden tutkimuslaitosuudistusten hyödyntäminen sekä kansainvälisen yhteistyön edistäminen tavoitetilan saavuttamisessa. Asiantuntijaryhmän tehtävänä on käytännössä tukea ja mahdollistaa strategiaryhmän tavoitetilan eli tiekartan toteuttamista mm. kokonaisarkkitehtuurityöllä sekä erilaisten selvitysten, työpajojen, kartoitusten ja palvelujen kautta.

Keskustelun tuloksena nousi esiin seuraavia alustavia painopistealueita tiekartalle:

Yhteiseen näkemykseen ja toimintakulttuurin muutokseen sitouttaminen

Avoimeen tieteeseen ja tutkimukseen tarvitaan kansallinen strategia, joka auttaa tutkimusta ja tutkijoita. Toimintakulttuurin muutos ja keskeisten toimijoiden (kuten tutkijoiden) sitouttamiseksi tieteeseen avoimuuteen halutaan laajaa keskustelua ja vuorovaikutusta, jossa hyödynnetään mm. jokavuotista avoimen tieteen foorumeita ja jo olemassa olevia rakenteita. Kokonaisuuden hallitseminen ja toimijoiden saaminen saman pöydän ääreen on ATT:n olennainen ydin, jotta ambitiotasoa voidaan nostaa. Avoimuuden ajatuksen kirkastaminen on tärkeää, sillä avoimuus ei terminä ole lähtökohtaisesti yksikäsitteinen eikä kaikilta osin selkeä. Kokonaiskuvasta keskustelun edistämiseksi ehdotettiin esimerkiksi yhtenäistä käsitteistöä ja toimintaprosessien limittymisen ymmärrystä. Ammattikorkeakoulujen toiminnassa TKI kasvaa ja nostaa esille tietoaineistojen hyödyntämisen, ja samalla tulisi tiivistää yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteistyötä. Toiminnassa tulee huomioida Suomessa tehtävän tutkimuksen monikielisyys, pelkästään englannin kieli ei riitä. ATT- ja KDK-hankkeiden yhteispeli on tärkeää. Laajaa vuoropuhelua tulee edistää aktiivisesti tutkimuslaitosten ja elinkeinoelämän suuntaan.

Tutkimuksen julkaisutoiminnan yhteisten linjausten kehittäminen

Avoimen julkaisemisen edistämiseksi todettiin että on tarpeen selkeyttää erityisesti rinnakkaisjulkaisuarkistojen ja avointen lisenssien käyttämistä ja julkaisukanavan valinnan ohjeistusta ja suositeltavia toimintatapoja. Uusien tutkimuskäytäntöjen, kuten sekä tekstin ja datan louhinta, edistämiseksi toivottiin luotavan kansallisesti yhtenäinen linja. Vuoropuhelu ja toimintamallien luominen kustantajien kanssa niin kansallisesti kuin kansainvälisillä foorumeilla koettiin tärkeäksi.

Velvoitteet selkeiksi

Keskusteltiin siitä, että Tiedon saatavuus – linjauksista puuttuvat mandaatit. Erityisesti rahoittajien asettamat velvoitteet avoimuuden edistämiseksi nostettiin keskeisiksi.

Rahoituksen oikea kohdistaminen

Rahoituskäytöstä keskusteltiin siitä, miten tiedon avaaminen rahoitetaan ja kenen tehtävä on rahoittaa mitään osa-aluetta. Tämän täsmentäminen ehdotettiin tiekaralle. Rahoituskeskusteluun on tuotava myös kaupallinen näkökulma ja rajapinta elinkeino- ja innovaatiotoimintaan. Tutkimuslaitosten ja sektoritutkimuksen näkökulma tulee ottaa suunnittelussa ja periaatteissa huomioon.

Osaaminen

Keskusteluissa nostettiin esille avaamisen hyödyntämiseen tarvittavasta osaamisesta huolehtiminen. Osaaminen ja mahdollisuudet hyödyntää avoimen tutkimuksen työkaluja ja resursseja tulee olla keskeisessä osassa tiekartalla.

Tutkimusympäristöt

Tutkimusympäristöjen, tutkimusinfrastruktuurien ja työkalujen avoimuus ja tutkimusjärjestelmän toimijoiden tasavertaiset mahdollisuudet palveluiden käyttöön koettiin tärkeiksi. Tähän ehdotettiin yhteisen avoimuuden ja resurssien hyödyntämisen politiikan luomista.

Avoimuuden asteiden huomioiminen

Vaikka tavoitteena on lähtökohtaisesti laaja avoimuus, on tärkeää huomioida erilaiset, juridisesta toimintaympäristöstä ja tutkimuseettisistä käytännöistä johtuvat avoimuuden asteet. Kehitystyön piirissä on siksi oltava myös luvanvaraisten aineistojen käytön huomioiminen edistäminen. Linkki THL:n SOTERKOn toimintaan sekä Tilastokeskukseen ja VATT:iin on erittäin tärkeä tässä.

Kansainvälisen yhteistyön edistäminen

Kansainvälisen yhteistyön osalta on jatkossa selkeästi määriteltävä, mitä asioita haluamme tällä rintamalla edistää. Ajoitus on otollinen (mm. H2020) hyödyntää kansainvälinen trendi. Suomessa tehtävästä työstä tulee raportoida EU:lle, OECD:lle jne. OECD:n avoimen tieteen yhteistyö sekä muut kansainväliset työfoorumit voivat tuoda lisäarvoa vastavuoroisen yhteistyön kautta. Kansainvälisen tason politiikat ja periaatteet tulee soveltaa Suomen toimintaympäristöön järkevällä ja kannustavalla tavalla. Toivottiin, että Pohjoismaisen tason yhteistyömahdollisuuksia tässä yhteydessä selvitettäisiin.

Hankkeen viestintä

Avoimien viestintä on keskeinen väline tavoitteiden edistämiseksi. Viestiä tulee terävöittää alkavassa työssä esimerkiksi selkein ja käytännöllisin ohjeistuksin. Erilaiset tilaisuudet kuten työpajat ovat osoittautuneet hedelmällisiksi toiminnoiksi ja saaneet laajaa kannatusta esim. yliopistoilla. Yksittäisinä ideoina nousivat esiin mm. osallistuminen VNK:n Avoin Suomi 2014 – messutapahtumaan sekä mahdollisuus HY:n tiedekulman hyödyntämiseen aihepiirin käsittelyssä.

3. TTA-hankkeen tulokset (liite)

Pirjo-Leena Forsström esitteli TTA-hankkeen tuloksia. Todettiin, että TTA:ssa saatiin lyhyessä ajassa aikaan erittäin vaikuttavia tuloksia ja luotiin hyvää pohjaa tulevalle työlle. Hankkeen sisäinen yhteistyö oli aktiivista (koordinaatioryhmä, ohjausryhmä ja kuusi työryhmää sekä alatyöryhmiä). Kansallista yhteistyötä tehtiin tehokkaasti poikki hallinnonrajojen ja kansainvälisessä yhteistyössä saatiin vuorovaikutteisesti aikaan merkittäviä tuloksia (esim. pohjoismaainen, OECD- ja EU-taso). Julkaisuja ja selvityksiä tuotettiin huomattava määrä, erityisen tärkeää oli arkkitehtuuri- ja tietomallityö sekä tietoinfrastruktuurin nykytilan kartoitus.

IDA, Kata ja AVAA ovat merkittäviä uusia palveluita tutkimustiedon hallintaan, säilyttämiseen ja hyödyntämiseen. Tutkimusaineistojen pitkäaikaissäilytyksessä tehtiin tärkeää valmistelutyötä. Lisäksi TTA-hanke järjesti toistakymmentä seminaari ja esiintyi lukuisassa määrässä tilaisuuksia sekä tuotti lausuntoja ja kommentteja kehittämisohjelmien ja standardien OKM esitti suuret kiitokset TTA-hankkeesta mukana olleille tahoille ja toimijoille.

Jatkossa on tärkeää tavoittaa tutkijakunta laajasti (työpajat, ohjeistus, selvitykset, oppiminen hyvistä esimerkeistä, ”mennään mukaan tutkijoiden arkeen” jne.) niin että toimintakulttuurin muutos etenee sujuvasti. Päävastuu tästä on ATT-hankkeen asiantuntijaryhmällä.

4. Menettelytavoista sopiminen (liite)

Päätettiin esityksen mukaan, että:

- 1) Strategiaryhmän jäsenille ei nimitetä varajäsentä, vaan tarvittaessa lähettää sijainen voi osallistua kokouksiin. Sijainen voi vaihtua, riippuen kokouksen agendasta.
- 2) Kokousmateriaalipostitus minimoidaan tallentamalla materiaalit ryhmän eDuuni-työtilaan. Sihteereille avataan pääsy työtilaan.
- 3) Strategiaryhmän sähköpostilistaa käytetään vain strategiaryhmän työhön. Muu tiedotus hoidetaan avointiede.fi –sivuston kautta sekä uutiskirjeellä.
- 4) Pöytäkirjat ovat hyväksymisen jälkeen avoimia, ja ne julkaistaan avointiede.fi –sivustolla.

5. Eduuniohjeistus (liite)

Ryhmän jäsenet tutustuvat ohjeistukseen ja tarvittaessa pyydetään Sami Saarikoski esittelemään asiaa seuraavaan strategiaryhmän kokoukseen.

6. Avoimen tieteen käsikirja ja sopimusmalli

Käsikirjan luonnos ja sopimusmalli prosessikaavioineen ovat saatavilla avointiede.fi –sivustolla ja niihin toivotaan kommentteja 2.4. mennessä joko osoitteeseen pirjo-leena.forsstrom@csc.fi tai avointiede@postit.csc.fi .

7. Kokouksen päättäminen ja seuraavat kokoukset

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 15.00. Seuraavista kokouksista on meneillään sähköinen doodle-kysely, joka kaikkia jäseniä pyydetään täyttämään.

